

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Σ. Τρωϊάνου, *Όργάνωση τών Έκκλησιών και διεθνείς σχέσεις*, Άθήνα-Κομοτηνή 1983, σελ. 214.

Πρόκειται περι διδακτικού έγχειριδίου προοριζομένου δια τούς φοιτητάς του τμήματος Πολιτικῆς Έπιστήμης και Δημοσίας Διοικήσεως τῆς Νομικῆς Σχολῆς, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν διδάσκεται τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον. Ὡς ἐκ τούτου τὸ πρῶτον κεφάλαιον (σ. 9-24) ἀναφέρεται εἰς ὀρισμένας γενικὰς ἐννοίας, ὡς εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς Έκκλησίας, τοῦ Έκκλησιαστικοῦ Δικαίου και τῶν πηγῶν τούτου κλπ., ἀπαραιτήτους δια τὴν κατανόησιν τῆς λοιπῆς διδακτέας ὕλης. Εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον (σ. 25-44) ἐξετάζεται ἡ διάρθρωσις τῆς Ὁρθοδόξου Έκκλησίας, ἥτοι ἡ ἀρχικὴ διαμόρφωσις και ἡ ἐξέλιξις τῶν βασικῶν οργανωτικῶν δομῶν, αἱ προϋποθέσεις και αἱ μορφαὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοδιοικήσεως και τὸ συνοδικὸν σύστημα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Έκκλησίᾳ.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον (σ. 45-111) ἀφιερῶται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρος Ὁρθοδόξων Έκκλησιῶν, ἥτοι τῶν πρεσβυγενῶν και τῶν νεωτέρων Πατριαρχείων, τῶν Αὐτοκεφάλων Έκκλησιῶν και τῶν Αὐτονόμων Έκκλησιῶν. Ἐν σχέσει πρὸς ἐκάστην Έκκλησίαν ἐκτίθενται ἡ διάρθρωσις τῆς, αἱ κύριαὶ διοικητικαὶ τῆς ὑποδιαίρέσεις και ἡ κεντρικὴ τῆς ὀργάνωσις (συγκρότησις και λειτουργία τῶν κεντρικῶν διοικητικῶν ὀργάνων). Ἀνάλογον περιεχόμενον ἔχει και τὸ τέταρτον κεφάλαιον (σ. 112-132), ἀλλὰ δια τὰς ἑτεροδόξους Έκκλησίας, ἥτοι τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Έκκλησίαν, τὰς Έκκλησίας τῆς Διαμαρτυρήσεως, τὴν Παλαιοκαθολικὴν Έκκλησίαν, τὴν Έκκλησίαν τῶν Μορμόνων και τὰς Έκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον (σ. 133-168) ἀναλύονται αἱ διεκκλησιαστικαὶ σχέσεις με πρῶτον εἰδικώτερον θέμα τὸ διεκκλησιαστικὸν δίκαιον τόσον εἰς τὰς ἐπὶ μέρος ἐκκλησιαστικὰς ἐνόμους τάξεις, ὅσον και εἰς τὰς πολιτικὰς νομοθεσίας. Σημειωτέον ὅτι ἡ διαπραγματεύσις τοῦ θέματος τούτου δια πρώτην φοράν ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐλληνικὴν βιβλιογραφίαν. Ἀκολούθως ἐξετάζονται ἄλλαι μορφαὶ διεκκλησιαστικῶν σχέσεων, ἰδίως αἱ διμερεῖς, ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις και οἱ Διεκκλησιαστικοὶ Ὁργανισμοὶ (Παγκόσμιον Συμβούλιον Έκκλησιῶν κλπ.).

Τὸ ἕκτον, τέλος, κεφάλαιον (σ. 169-195) ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν προστασίαν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις ὡς και εἰς τὸ (ἐλληνικὸν) ἐσωτερικὸν δίκαιον. Ἐν παραρτήματι (σ. 197-208) παρατίθενται λόγῳ τῆς σπουδαιότητός των τὰ καταστατικά τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιῶν και τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐρωπαϊκῶν Έκκλησιῶν ὡς και αἱ διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ὀργάνωσιν και τὰς ἀρμοδιότητας τῆς Διευθύνσεως Έκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς τῆς ἀρμοδίας ἐν Ἑλλάδι ἀρχῆς δια τὴν παρακολούθησιν τῶν διεκκλησιαστικῶν και τῶν διεθνῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης γίνεται φανερὰ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐργασίας ταύτης, ἥτις κατατοπίζει πλήρως τὸν ἀναγνώστην ἐπὶ τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων. Και τὸ παρὸν ἔργον τοῦ κ. Τρωϊάνου ἔχει τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐπισημάνει εἰς προηγουμένην βιβλιοκρισίαν μας ἀναφερομένην εἰς τὸ ἐγχειρίδιον τῶν παραδόσεων του δια τὸ Έκκλησιαστικὸν Δίκαιον.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Dr. Robert Hotz, *Gebete aus der Orthodoxen Kirche — Ausgewählt, übersetzt und kommentiert, Benziger Verlag, Zürich-Einsiedeln-Köln 1982, σχ. 8ον, σελίδες 144.*

Ὁ διακεκριμένος ἑλβετὸς κληρικὸς καὶ θεολόγος Dr. Robert Hotz εἶναι ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Θεολογίας» διὰ τοῦ προβληθέντος ὑπ' αὐτῆς βιβλίου του, ὅπερ ἐξαιρεῖ τὰς ἐπιδράσεις τῆς ὀρθοδόξου Πνευματικότητος εἰς τὴν περὶ μυστηρίων θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Οὗτος ἐπίσης προβάλλει τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν τόσον ὡς συνεργάτης τοῦ ἐν Ζυρίχῃ ἐκδιδομένου λαμπροῦ περιοδικοῦ «Orientierung», ὅσον καὶ ὡς συνεργάτης τοῦ ραδιοφώνου τοῦ Βατικανοῦ (Radio-Vaticana).

Ὁ πατὴρ Robert Hotz διὰ τοῦ νέου βιβλίου του παρουσιάζει δειγματοληπτικῶς «κλησμονημένους (εἰς τὴν Δύσιν) θησαυροὺς προσευχῆς» (Gebetsschätze) ἐκ τοῦ θησαυροφυλακίου τῶν προσευχῶν καὶ ὕμνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ βιβλίον δὲν εἶναι ἀπλῶς μία συλλογὴ μετεφρασμένων ἐκ νέου προσευχῶν ἢ ὕμνων. Ὁ ἐκδότης διὰ συντόμων ὑπομνημάτων παρουσιάζει δι' ἕκαστον προβαλλόμενον κείμενον τὰς ἱστορικὰς καὶ θεολογικὰς του συναρτήσεις καὶ διαφωτίζει τὸν βαθύτατον συμβολισμόν τῶν ἐκφράσεών του. Αἱ προσευχαὶ καὶ οἱ ὕμνοι ταξινομοῦνται κατὰ θέματα. Ἐκάστης θεματικῆς ἐνότητος προηγεῖται εἰσαγωγικὴ παρουσίασις, ἥτις εἰσάγει εἰς τὴν βυζαντινὴν λατρευτικὴν παράδοσιν καὶ προβάλλει τὴν ὀρθόδοξον λειτουργικὴν πνευματικότητα, ὅπως καὶ τὸν ἐν αὐτῇ συμβολικὸν ἢ ἀναγωγικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Ἡ ὅλη ὕλη κατατάσσεται εἰς τὰ ἐξῆς κεφάλαια: 1) Γένεσις καὶ οὐσία τῆς βυζαντινῆς λειτουργίας (σ. 7-26). 2) Ἡ θεμελιώδης δομὴ τῶν βυζαντινῶν μορφῶν τελέσεως τῆς Θείας Εὐχαριστίας (σ. 27-46). 3) Τὸ ἐκκλησιαστικὸν (λειτουργικὸν) ἔτος ὡς ἀντανάκλασις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς (σ. 47-78). 4) Ἡ μεγάλη περίοδος τῆς νηστείας καὶ ὁ πασχαλινὸς ἑορταστικὸς κύκλος (σ. 79-99). 5) Ὁ κύκλος τῆς Ὀκτωήχου — Ἡ προσευχὴ ὡς ποιητικὸν ἄσμα (σ. 100-122). 6) Ὅλα εἶναι εἰκὼν — καὶ ἡ εἰκὼν εἶναι ὅλα (σ. 123-141). Ἡ ἐργασία κατακλείεται διὰ σχετικῆς κατ' ἐκλογὴν βιβλιογραφίας καὶ δι' Εὐρετηρίου ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, τὸ ὅποιον διευκολύνει τὴν χρῆσιν τοῦ περιεχομένου, τόσον διὰ τὴν ἰδιωτικὴν, ὅσον καὶ διὰ τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐρμηνευτικοῦ καὶ κριτικοῦ Ἀνθολογίου του.

Γενικῶς ὀφείλονται χάριτες εἰς τὸν πατέρα Robert Hotz, διότι οὗτος διὰ τῆς νέας ἐργασίας του παρουσιάζει εἰς τὴν Δύσιν ἐν εὐσύνοπτον ἐγχειρίδιον ὀρθοδόξου πνευματικότητος, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὸν βοήθημα διὰ τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὸ νόημα τῶν ὀρθοδόξων προσευχῶν καὶ ὕμνων καὶ παρακινεῖ εἰς προσωπικὴν περισυλλογὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάτασιν. Ὁ συγγραφεὺς, διὰ τῆς καταπλησσοῦσης γνώσεώς του πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν, προσφέρει εἰς τὴν Δυτικὴν Χριστιανωσύνην ἀνυπολόγιστους ὑπηρεσίας, καλλιεργεῖ τὸ γνήσιον οἰκουμενικὸν πνεῦμα καὶ συμβάλλεται εἰς τὴν ἐνεργοποίησιν τοῦ συνθήματος τοῦ σκαπανεῖος τῆς ρωμαιοκαθολικῆς λειτουργικῆς κινήσεως βενεδικτίνου μοναχοῦ Lambert Beauduin (ἀββαεῖον Mont-César, Louvain), ὁ ὁποῖος ἤδη εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος περιοδικοῦ «Irénikon» ἐτόνισεν, ὅτι ἡ Δύσις πρέπει νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἀνατολῆς («L' Occident à l' école de l' Orient»).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

«Hellenika», 1983.

Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου ἐκυκλοφόρησεν εἰς 246 σελίδας ὁ νέος τόμος (1983) τοῦ γερμανοφώνου περιοδικοῦ «Hellenika», τὸ ὅποιον διευθύνεται καὶ ἐκδίδεται ὑπὸ τῆς δια-

κεκριμένης Καθηγητρίας τῆς Νεοελληνικῆς καὶ Βυζαντινῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Bochum τῆς Δυτικῆς Γερμανίας κυρίας Ἰσιδώρας Ρόζενταλ-Καμαρινέα, ἥτις προσφέρει ἐν τῇ Δύσει ἀνυπολόγιστους ὑπηρεσίας, προβάλλουσα τὴν ἑλληνορθόδοξον παράδοσιν ἐπὶ δεκαετίας, ἥδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αὐτὴ ὑπηρέτει λίαν εὐδοκίμως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Marburg.

Καὶ ἐὰν ἐνίοτε ἔχη τις ἀντίρρησιν διὰ τὴν προβολὴν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ τοῦ α' ἢ β' θέματος, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ζήτημα προσωπικῆς ἢ ὑποκειμενικῆς προτιμήσεως καὶ ἐπιλογῆς, εἶναι δίκαιον νὰ τονισθῇ καὶ ἐξαρθῇ, ὅτι τὰ «Hellenika» εἶναι σήμερον τὸ μόνον περιοδικὸν ἐν ὅλῳ τῷ γερμανοφώνῳ χώρῳ, ὅπερ δημοσιεύει νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ μελέτας μὲ ἀποκλειστικὰ νεοελληνικὰ θέματα εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν. Τὸ περιοδικὸν κατὰ τὰ ἔτη 1964 ἕως 1972 ἐκυκλοφόρει ὡς τετραμηνιαῖον περιοδικόν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1973 κυκλοφορεῖ ὡς ἐτήσιον περιοδικὸν (ἐπετηρὶς) καὶ παρουσιάζει τὴν σύγχρονον ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴν ζωὴν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς ἐν εὐρύτερον πλαίσιον θεμάτων. Κατὰ προτίμησιν προβάλλεται ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἰς μεταφράσεις ἔργων ποιητικῶν καὶ πεζῶν, εἰς μελέτας καὶ εἰς ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν ἐκδόσεων. Τὰ Hellenika, τὰ ὅποια δὲν ἀπευθύνονται μόνον εἰς τοὺς νεοελληνιστάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐν εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν, ἔχουν γίνει κρίκος ἐπικοινωνίας μὲ ἐνδιαφερομένους ἀνὰ τὸν κόσμον.

Πιστεύομεν, ὅτι τὰ «Hellenika» θὰ ἠδύναντο προσεχῶς νὰ καλλιεργήσουν περισσότερο τὸ ἰδεώδες τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης, προβάλλοντα τὸν κύριον συνεκτικὸν δεσμὸν αὐτῆς, ἥτοι τὴν ἑλληνορθόδοξον ἀνθρωπιστικὴν καὶ πολιτιστικὴν παράδοσιν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ